SÜBJEKTİF İDEALİZM (2)

(...dünden devam)

Fakat insan, kendi irâdesiyle yaptıklarından sorumludur. Zira bir işin oluşması, insanın bir şey yapabilmesi için önce onu düşünmesi ge-rekir. Düşünmeden, yani kasıtsız yapılan işlerden ötürü sorumluluk yoktur. Fiilleri hazırlayan, insanın içine doğan düşüncelerdir. Düşünce, iç ve dış duyu organlarının çalışmasıyla oluşur. Bu organların çalışması, Allah'ın yarattığı güç ve yasalarla olur. Allah'ın yasaları çalışıp imkân vermezse, insan hiçbir şey yapamaz.

İnsanın gücü, aldığı besinlerin kana karışıp enerjiye dönüşmesiyle oluşur. Bu besinleri Allah yarattığı gibi bunları insan bedeninde enerjiye dönüştüren de Allah'ın yasalarıdır. Şimdi fi'li yapan güç ve âletler hep Allah tarafından yaratıldığına göre o fi'li yaratan da temelde Allah'tır.

O halde sorumluluk neden?

İnsanın sorumluluğu, yaptığı işi yaratmasından değil, seç-mesinden doğar. Fi'li yapma gücünü Allah yaratır. İnsanın beyninin çalış-ması Al-lah'ın yasalarıyla olur. Fakat insanda iyiyi ve kötüyü birbirinden ayır-detme yeteneği vardır. İşte Allah, insana yapacağı ve yapmayacağı işleri bildirdiği halde insan çaba harcamaz, düşüncesini kötüye yöneltir, kötüyü yapmak isterse Allah, ona o işi yapma gücünü verir. Daha doğrusu Allah, ona bahşettiği yapma gücünü kullanma müsaadesi verir. Gücü veren Allah'tır, ama onu yönlendirme insana verilmiştir. Fi'li yaratan Allah, yapan insandır. Yaratma başka şey, yapma başka şeydir. Yaratma bir şeyi yoktan var etme, bir şeyi yapabilmek için temel gücü vermedir. Yapma ise mevcut gücü bir şeyi şu veya bu şekilde yapmada kullanmaktır. Temel güç olmasa bir şey yapılamaz. Bu bakımdan hayrı da, şerri de yaratan Allah'tır. Allah insana her ikisini de yapma güç ve yeteneğini vermiştir. Fakat şerri seçen sorumlu olur. İyiyi veya kötüyü isteme, seçme yeteneğine irâde-i cüz'iyye (küçük, basit istek, seçim) denir. İnsanı sorumlu kılan, kendisine verilen bu seçme yeteneğidir.

İnsanın irâdesi, Allah'ın irâdesi içinde bir parçadır. Çünkü o irâde dışında kalan bir şey yoktur. Yani herhangi bir işin seçimi, Allah'ın yarattığı yasaların çalışmasıyla olur. İnsan ister, Allah onu yaratır. Fakat bazen küllî irâde, insanın istediğini yapmasına engel olur. Meselâ kalkamayacak derecede hasta olan kimse, ayağa kalkmak istediği halde kalkamaz. Çünkü Allah ona bu gücü vermemiştir.

(devamı yarın..)